

Venema, Janny, *Kiliaen van Rensselaer (1586-1643): Designing a New World* (Hilversum: Verloren, 2010, 352 pp., ISBN 978 90 8704 196 0).

Janny Venema, associate director of the New Netherland Project at the University of Albany-SUNY, has written a lively and insightful biography of Kiliaen van Rensselaer, one of the founding directors of the Dutch West India Company and an advocate and active participant in Dutch colonization in North America. Rensselaerswijk, his North American project, however, is only one of the many investments and business activities of Van Rensselaer, who had been a member of the influential Amsterdam elite in its Golden Age. Venema traces his life from humble beginnings in provincial Nijkerk to *Het Gekruiste Hart*, one of the largest houses on Amsterdam's *Keizersgracht*, which became his family home. Her research is based on his correspondence (with some newly discovered letters), registers of baptism, marriage and burial in Amsterdam, contemporary publications (often on Dutch overseas explorations), and a thorough reading of secondary literature ranging from relatively obscure articles in specialist magazines to more general studies of Dutch culture in the Golden Age. While deliberately filling gaps in Van Rensselaer's fascinating *curriculum vitae* by constructing events as they might have happened, the author brings to life the aspirations and career of a man whose family networks, skills and ambitions capture the spirit of Amsterdam's merchant elite at the time.

The book is particularly informative for readers with little prior knowledge of Dutch history and society in the seventeenth century. In some aspects it remains somewhat simplistic, for instance in its account of the Eighty Years' War which is based on a Protestant narrative of hatred against the Spanish oppressors and their Catholic world. This prism of a Calvinistic world view exemplified in an active engagement in Church life and duties, however, is entirely appropriate for Van Rensselaer's and his family's convictions. Venema skillfully reconstructs

the business associations in Amsterdam's jewellery trade, which are based on kinship networks within and outside the Dutch Republic and which brought Van Rensselaer as far as the court of Emperor Rudolph II in Prague, then a centre for sciences, the fine arts and precious stones. The reader learns much about the diversification of the trade and its practicalities including the role of the Stock Exchange, the accounting techniques of double-entry book-keeping and the international connections necessary for successful trading patterns (which occasionally include the fraudulent transactions against the rules of both the VOC and the WIC). The story is further enlivened by accounts of Van Rensselaer's family life, including many deaths, a murder, weddings and funerals.

One of goals of this book is the 'locating of more "new" and so far undiscovered primary source material about New Netherland' (15), but much of the story remains firmly focused on life in Amsterdam prior to the establishment of the WIC. While Van Rensselaer's interest in Dutch economic expansion in the transatlantic world of North America and the more lucrative Brazil is frequently referred to throughout the nine chapters of the text, the *patroonship* of Rensselaerswijk and his involvement in the New Netherland settlement stand at the end of a long career devoted to increasing the family fortune through investment in enterprises in the Netherlands and in Europe. The family owned farmland and various estates in the Netherlands, possessed several houses in Amsterdam and in other towns. An inventory of possessions in the family home made after the death of Kiliaen's second wife Anna van Wely in 1670, 27 years after Kiliaen's own death, listed numerous paintings, precious jewellery and other luxury items.

The book is beautifully illustrated with images of family members, other representatives of contemporary Dutch society as well as reproductions of precious jewellery items, popular books and pamphlets, land-and city-scapes and other facets of Dutch life in the

Golden Age. It is richly appended with the reproduction of inventories of *Het Gekruiste Hart* and the architectural plans of the house. A detailed genealogical table is particularly helpful to outline the extended kinship networks which dominated trading and business enterprises at the time, not just in the Netherlands, but elsewhere in Europe. The book thus opens a window into the international world of Dutch society in the seventeenth century.

RAINGARD ESSER, RIJKSUNIVERSITEIT
GRONINGEN

Verhoeven, Gerrit, ***Anders reizen? Evoluties in vroegmoderne reiservaringen van Hollandse en Brabantse elites (1600-1750)*** (Dissertatie Antwerpen 2009; Hilversum: Verloren, 2009, 416 blz., ISBN 978 90 8704 092 5).

Anders reizen? bestaat uit drie delen. In het eerste deel staan de vroegmoderne reizigers centraal. Wie vormden de reizende elites: adellijke heren of ook niet-adellijke rijke kooplieden, ondernemers en regenten? Deel 2 gaat in op de reisbestemmingen en op de activiteiten onderweg. En in de drie hoofdstukken die samen het laatste deel vormen, worden de thema's politiek, ideologie en reiscultuur, vervoer en reisinformatie behandeld. Reizen zijn overigens beperkt tot meerdaagse reizen. *Anders reizen?* gaat bewust niet over de talrijke en bij velen populaire dagreisjes naar de kust, een andere stad of naar de kermis.

Verhoeven is in zijn uitgebreide en heldere inleiding heel duidelijk over het hoofddoel van zijn boek. Hij wil het volgens hem nagenoeg onbeweeglijke beeld van vroegmoderne elitereizen, waarbij vrijwel alle aandacht uitgaat naar de *Grand Tour*, weerleggen. Om het gewenste dynamischer en veelkleuriger beeld te kunnen schetsen, 'slaat dit boek resoluut een andere weg in' (13). Het gaat in deze kloekke studie om evoluties, een term die vaak in de tekst opduikt.

Om dit doel te bereiken heeft Verhoeven gezocht naar 'nieuwe' bronnen, waarbij dankbaar gebruik is gemaakt van Rudolf Dekkers inventaris van egodocumenten. Uiteindelijk is *Anders reizen?* gebaseerd op 139 reizen van in totaal 430 (41) of 433 (59) personen (waarvan 96 niet verder identificeerbaar) tussen 1600 en 1750, waarbij reizigers uit Amsterdam, Leiden, Den Haag en Antwerpen sterk domineren. Deze relatief bescheiden aantallen geven al aan hoe elitair reizen in de definitie van Verhoeven was in de vroegmoderne periode. Om zoveel mogelijk aan de weet te komen over reizen en reizigers is intensief gezocht naar brieven, boedelinventarissen, douaneregisters, rekeningen, reisgidsen, diploma's, et cetera. Om eventuele veranderingen in de tijd te kunnen traceren is het bronnenmateriaal onderverdeeld naar periode: 1600-1650, 1650-1700 en 1700-1750.

Verhoeven gebruikt bovendien niet alleen 'nieuwe' bronnen, maar doet ook een beroep op 'nieuwe' methoden, minder louter beschrijvend, maar meer serieel en analytisch, en op ideeën en concepten uit de *New Cultural History*. Die is sterk beïnvloed door antropologie, sociale wetenschappen en cultural studies, en wordt gekenmerkt door een bredere invulling van het begrip cultuur, met meer aandacht voor vrouwen, jongeren en bijvoorbeeld bedienden, en voor begrippen als toe-eigening en betekenisgeving. Of dit allemaal even 'fonkelnieuw' is als de auteur meent, laat ik hier overigens in het midden. De drang naar nieuw uit zich ook in het taalgebruik. Verhoeven heeft beslist een vlotte pen, wat in combinatie met zijn enthousiasme voor het onderzoek zorgt voor een goed leesbaar boek. Soms is zijn schrijfstijl echter iets te modieus (tycoons die transportmiddelen *leasden*).

Een veel fundamentele punt van kritiek – en die kritiek is ook door anderen geuit – betreft de keuze om veranderingen te detecteren via computerberekeningen van het aantal folio's dat een bepaalde reisbestemming noemt, als percentage van alle geaggregeerde folio's samen.